

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

АГРАРНА ЕКОНОМІКА

Навчально-методичний комплекс
для організації роботи здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
за спеціальністю 201 «Агрономія»

Електронний ресурс

Рецензенти:

Г. В. Тітенко – доцент кафедри екології та менеджменту довілля Навчально-наукового інституту екології, зеленої енергетики та сталого розвитку Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, кандидат географічних наук, доцент;

М. В. Барун – доцент кафедри екології Харківського національного автомобільно-дорожнього університету, кандидат економічних наук, доцент.

*Затверджено до розміщення в мережі Інтернет рішенням Науково-методичної ради
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
(протокол № 6 від 27 березня 2026 року)*

- А 25 **Аграрна економіка** : навчально-методичний комплекс для організації роботи здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 201 «Агрономія» [Електронний ресурс] / уклад. А. Г. Кот. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2026. – (PDF 45 с.)

Навчальна дисципліна спрямована на формування у майбутніх фахівців-агрономів системи знань щодо економічних закономірностей розвитку аграрного сектору та практичних навичок ефективного управління сучасним агробізнесом. Курс охоплює теоретичні основи функціонування агропромислового комплексу (АПК), аналіз ресурсного потенціалу підприємств (земельних, трудових, матеріальних ресурсів) та методик оцінки економічної ефективності виробництва продукції рослинництва. Особлива увага приділяється механізмам ринкового господарювання, ціноутворенню, інвестиційно-інноваційній діяльності та впровадженню технологій точного землеробства. Програма передбачає вивчення методів стратегічного планування, мінімізації ризиків та оптимізації витрат для забезпечення конкурентоспроможності підприємства. Дисципліна готує здобувачів до прийняття обґрунтованих управлінських рішень, спрямованих на сталий розвиток сільських територій та гарантування продовольчої безпеки держави в умовах цифрової трансформації економіки.

Навчальне видання призначене для організації самостійної та практичної роботи здобувачів закладів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня освіти.

УДК 338.43:005 (477)

© Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна, 2026
© Кот А. Г., уклад., 2026

ЗМІСТ

Вступ.....	4
1. Робоча програма навчальної дисципліни «Аграрний менеджмент»	6
1.1 Опис навчальної дисципліни	6
1.2 Тематичний план навчальної дисципліни	8
1.3 Структура навчальної дисципліни	11
1.4 Методи навчання та контролю	15
1.5 Рекомендована література	16
2. Методичні рекомендації для вивчення	
теоретичної складової дисципліни	18
2.1 Методичні рекомендації до вивчення Розділу 1	19
2.2 Методичні рекомендації до вивчення Розділу 2	21
2.3 Методичні рекомендації до вивчення Розділу 3	23
2.4 Перелік питань для самоперевірки	25
3. Методичні рекомендації для виконання практичних робіт	28
4. Методичні рекомендації для виконання самостійних робіт	33
5. Приклади завдань семестрового контролю.....	41

ВСТУП

Сучасна економічна політика України спрямована на розвиток ринкової економіки, приватизацію землі, майна та нерухомості, підтримку різних форм власності та господарювання, розширення товарно-грошових відносин, зміцнення національної валюти, насичення ринку промисловими та продовольчими товарами. Одночасно здійснюється вдосконалення інвестиційної, фінансово-кредитної, цінової, податкової, рентної та страхової політики, а також протекціоністських механізмів держави. Для цього розробляються концепції соціально-економічного розвитку, програми стабілізації окремих галузей і використання ресурсного потенціалу, створюються умови для цивілізованого підприємництва.

Господарський комплекс України – це взаємопов'язана система промисловості, сільського господарства, транспорту, будівництва та сфери обслуговування. Сільське господарство як одна з ключових галузей забезпечує населення продуктами харчування, промисловість – сировиною, а економіку країни – експортними товарами. Воно відіграє важливу роль у зміцненні економіки, підвищенні рівня життя населення та розв'язанні соціально-економічних проблем. Проте сьогодні продуктивність аграрного сектору значно відстає від потреб національної економіки: недостатньо виробляється зерна, цукрових буряків, льоноволокна, картоплі, овочів, фруктів, ягід, винограду, м'яса, молока, яєць та інших видів продукції.

Сільськогосподарське виробництво – це результат взаємодії людини і природи, де з використанням промислових засобів і природних ресурсів здійснюється вирощування сільськогосподарських культур та продуктивної худоби. Природні фактори – земля, водні ресурси, енергія сонця та вітру, кліматичні умови – безпосередньо впливають на урожайність культур і продуктивність тваринництва. Територіальне поєднання природних ресурсів визначає спеціалізацію і розміщення сільського господарства. Ефективний розвиток аграрного виробництва базується на врахуванні економічних законів та природних закономірностей. Економічні закони відображають суттєві, стійкі та причинно-наслідкові зв'язки між процесами виробництва матеріальних благ і соціальним життям населення. Їх дотримання є теоретичною та методологічною основою для практичної діяльності підприємств.

Досягнення високої продуктивності, фінансової стабільності та конкурентоспроможності можливі лише за умов впровадження раціональної економічної політики. Успішними є ті агропідприємства, які враховують потреби ринку, застосовують сучасні технології, інноваційні моделі організації виробництва та мотивації персоналу, ефективно планують діяльність і

реалізують інвестиційні та інноваційні проєкти. Вивчення дисципліни «Аграрна економіка» дозволяє підвищити економічну грамотність майбутніх фахівців, формує вміння науково-аналізувати проблеми аграрного сектору з урахуванням державних і виробничих інтересів, а також опановувати методи регулювання і підтримки агропромислового виробництва. Крім того, навчальна дисципліна дає можливість оцінити практичні дії державних органів на різних історичних етапах розвитку країни.

Сучасні умови становлення ринкової економіки в Україні вимагають поглибленого вивчення основ економіки підприємництва. Розвиток агропромислового виробництва на засадах приватної власності на землю та майно потребує підготовки фахівців, здатних працювати як у вже існуючих аграрних підприємствах, так і створювати та ефективно вести власний бізнес на селі.

1. РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «АГРАРНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ»

Аграрна економіка є важливою складовою економічних наук, що вивчає специфіку виробництва, розподілу та споживання продукції у сільському господарстві. Вона аналізує економічні закономірності розвитку аграрного сектора, особливості функціонування фермерських і агропромислових підприємств, а також вплив економічної політики на продовольчу безпеку та стійкість сільських територій. Дисципліна дозволяє студентам зрозуміти, як закони ринкової економіки проявляються у сільському господарстві та які методи підвищення ефективності господарювання можна застосувати в умовах сучасного аграрного ринку.

1.1 Опис навчальної дисципліни

Програму навчальної дисципліни «Аграрна економіка» складено відповідно до програми підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня спеціальності 201 «Агрономія».

Метою вивчення дисципліни «Аграрна економіка» є формування у студентів системи економічних знань та практичних навичок, необхідних для аналізу та підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва, оцінки економічних результатів аграрних підприємств та розробки стратегій розвитку агропромислового комплексу з урахуванням ресурсних, ринкових та екологічних факторів.

Основні завдання вивчення дисципліни:

- ознайомлення з основними теоретико-методологічними засадами аграрної економіки та специфікою економічних процесів у сільському господарстві;
- визначення впливу внутрішніх та зовнішніх економічних факторів на ефективність діяльності аграрних підприємств;
- оволодіння методами оцінки економічної ефективності використання земельних, трудових і матеріальних ресурсів;
- освоєння інструментів аналізу фінансово-господарської діяльності, включаючи показники продуктивності, рентабельності та прибутковості;
- вивчення механізмів підвищення економічної ефективності аграрного виробництва та формування економічних резервів;
- формування навичок оцінки ризиків та управління ними в агробізнесі;
- ознайомлення з методами оцінки впливу державної політики, протекціонізму та ринкових факторів на розвиток сільського господарства;
- розвиток здатності аналізувати економічний стан аграрних підприємств та приймати обґрунтовані управлінські рішення.

Кількість кредитів – 5.

Загальна кількість годин - 150 год.

Обов'язкова / за вибором	
Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Рік підготовки	
4-й	-
Семестр	
7-й	-
Лекції	
32 год.	-
Практичні, семінарські заняття	
48 год.	-
Лабораторні заняття	
0 год.	-
Самостійна робота	
70 год.	-
Індивідуальні завдання	
0 год.	-

Заплановані результати навчання

Інтегральна компетентність: здатність розв'язувати спеціалізовані задачі та практичні проблем з агрономії, що передбачає застосування теорій і методів відповідної науки та характеризується комплексністю й невизначеністю умов.

Загальні компетентності:

ЗК 3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

Фахові компетентності:

ФК 10. Здатність планувати й організовувати аграрне виробництво, здійснювати бізнес-проекування й оцінювання ефективності впровадження інновацій в агрономії та цифровізації агробізнесу.

ФК 11. Здатність забезпечувати стале управління ґрунтовими ресурсами, екологічну безпеку виробництва продукції рослинництва й економічну ефективність вирощування сільськогосподарських культур і заходів з відтворення родючості ґрунтів.

ФК 12. Знання та розуміння організаційно- економічних і правових основ ефективного органічного виробництва, управління діяльністю аграрних підприємств для забезпечення сталого природокористування.

Програмні результати навчання:

ПРН 2. Прагнути до самоорганізації та самоосвіти.

ПРН 3. Обговорювати й пояснювати основи, що сприяють розвитку загальної політичної культури та активності, формуванню національної гідності й

патріотизму, соціалізації особистості, схильності до етичних цінностей, знання економіки й права.

ПРН 15. Планувати економічно вигідне виробництво сільськогосподарської продукції.

ПРН 17. Володіти основами аграрного менеджменту, економіки та організації виробництва продукції рослинництва.

Вивчення дисципліни «Аграрна економіка» ґрунтується на знаннях і вміннях, отриманих студентами під час опанування таких навчальних дисциплін: «Основи агробізнесу» – формує розуміння економічних і організаційних основ агропромислового комплексу; «Аграрне та земельне право» – забезпечує знання правових засад функціонування аграрних підприємств; «Основи статистики в рослинництві» – забезпечують методичну базу для аналізу даних та прийняття управлінських рішень. Ці знання дозволяють студентам оволодіти методами оцінки економічної ефективності аграрних підприємств, аналізувати аграрні ринки та прогнозувати розвиток агропромислового комплексу в умовах ринкової економіки.

1.2 Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Предмет, метод і завдання курсу аграрної економіки

Тема 1. Сільське господарство в системі галузей економіки України та його особливості

Сутність та роль сільського господарства в економіці України. Особливості аграрного виробництва: природні, економічні, соціальні аспекти. Сутність, зміст та функції менеджменту в аграрному секторі. Історія виникнення науки менеджменту та її розвиток у агропродовольчій сфері. Об'єкт і предмет аграрного менеджменту. Цілі та завдання управління аграрними підприємствами. Роль менеджера у забезпеченні ефективного управління. Формування професійно-творчої компетентності фахівця аграрної сфери.

Тема 2. Поняття агропромислового комплексу (АПК), його склад, місце і значення в економіці України

Визначення агропромислового комплексу та його основні складові. Місце АПК у національній економіці та його значення для продовольчої безпеки. Значення зовнішнього та внутрішнього економічного середовища для ефективності управління аграрними підприємствами. Аналіз факторів ринку, фінансової стабільності, ресурсної бази та державного регулювання. Вплив глобальних та локальних економічних умов на прийняття стратегічних рішень.

Тема 3. Сільське господарство, як основна ланка АПК

Організаційні основи діяльності підприємств АПК. Інтеграційні утворення, кооперація між виробниками та ринком. Інституційне забезпечення управління

аграрними підприємствами. Планування виробничих процесів та оптимізація використання ресурсів для підвищення ефективності виробництва.

Тема 4. Поняття і значення інфраструктури в сільському господарстві. Класифікація інфраструктури

Поняття інфраструктури та її роль у сільському господарстві. Класифікація інфраструктури: транспортна, логістична, енергетична, інформаційна, фінансова. Типи управлінських рішень у аграрному секторі та методи їх прийняття. Етапи процесу прийняття рішень та оцінка ризиків. Методи управління ризиками, невизначеністю та мінімізації негативних наслідків для підприємства.

Розділ 2. Ресурси та ефективність виробництва в аграрному секторі

Тема 5. Земельні ресурси та їхнє використання

Земля як головний засіб виробництва в сільському господарстві та її значення для забезпечення продовольчої безпеки. Класифікація земель за цільовим призначенням і особливості використання різних типів земель. Сільськогосподарські угіддя та їхня структура. Державний земельний кадастр та бонітування ґрунтів як інструменти оцінки якості та потенціалу земельних ресурсів. Ефективність використання земельних ресурсів та шляхи підвищення економічної ефективності використання землі в сільському господарстві.

Тема 6. Трудові ресурси та продуктивність праці в сільському господарстві

Поняття і роль праці та її особливості в аграрному секторі. Поняття, склад і класифікація трудових ресурсів. Динаміка та структура трудових ресурсів сільськогосподарських підприємств. Показники ефективності використання трудових ресурсів та основні напрямки підвищення їх ефективності. Поняття продуктивності праці та значення її підвищення для економіки сільського господарства.

Тема 7. Матеріально-технічна база аграрних підприємств.

Структура, функціональна роль та особливості матеріально-технічної бази сільського господарства. Науково-технічний прогрес та його роль у розвитку аграрного виробництва. Машинно-тракторний парк та ефективність його використання. Енергетичні потужності підприємств, виробнича потужність, будівлі та споруди та ефективність їх використання. Основні напрями зміцнення матеріально-технічної бази сільського господарства.

Тема 8. Основні і оборотні засоби в сільському господарстві

Економічна сутність та склад основного капіталу. Спрацювання та старіння основних засобів, амортизація та методи її нарахування. Оцінка ефективності використання основних засобів. Сутність оборотного капіталу, його склад і

структура. Джерела формування оборотного капіталу, нормування та ефективність його використання.

Тема 9. Витрати виробництва та собівартість продукції

Загальна характеристика витрат на виробництво продукції та надання послуг у сільському господарстві. Собівартість сільськогосподарської продукції та її види. Класифікація витрат на виробництво продукції та управління витратами на підприємстві, характеристика показників їх оцінки.

Тема 10. Інтенсифікація виробництва та науково-технічний прогрес

Економічний зміст інтенсифікації та показники рівня інтенсивності виробництва. Економічна ефективність інтенсифікації та фактори її підвищення. Основні напрями інтенсифікації аграрного виробництва та здійснення інновацій підприємствами на основі науково-технічного прогресу та розвитку технологій.

Розділ 3. Інвестиційно-інноваційна діяльність аграрних підприємств

Тема 11. Інноваційно-інвестиційна діяльність підприємства. Інвестиції аграрних підприємств

Економічна суть інвестицій та основні напрями їх здійснення. Капіталовкладення аграрних підприємств. Загальна характеристика інновацій та інноваційних процесів, їх класифікація та пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні.

Тема 12. Товарно-грошові відносини і ринок в сільському господарстві

Товарно-грошові відносини та закон вартості, їхній прояв у сільськогосподарському виробництві. Сільськогосподарський товаровиробник, його економічна самостійність у виробничій діяльності та підприємництво як форма бізнесу. Поняття і функції ринку, система ринків та ринок сільськогосподарської продукції. Ринок робочої сили, ринок землі, ринок засобів виробництва (матеріальних ресурсів) та ринок фінансів (капіталу). Склад ринкової інфраструктури, роль товарних і фондових бірж у забезпеченні ефективного функціонування ринку.

Тема 13. Ринковий механізм господарювання. Ціноутворення і ціни на продукцію сільського господарства

Сутність ціни та основні теорії ціноутворення. Функції ціни в ринковій економіці. Формування цін у ринковій економіці, методи та етапи ціноутворення. Види цін та їх класифікація. Цінова дискримінація, її сутність і види. Паритет цін і механізм його забезпечення в ринковій економіці.

Тема 14. Економічні результати та ефективність діяльності аграрних підприємств

Суть ефективності як економічної категорії. Економічна заможність підприємства, рентабельність виробництва та методика визначення її показників.

Чинники зростання ефективності діяльності підприємства та шляхи їхнього застосування на практиці.

Тема 15. Розширене відтворення та нагромадження в аграрних підприємствах

Суть і типи відтворення та особливості розширеного відтворення в сільському господарстві. Валова продукція сільського господарства та її складові. Товарна продукція сільського господарства та її оцінка. Кінцева і чиста продукція аграрних підприємств. Прибуток та методика його визначення.

Тема 16. Економічні результати та ефективність діяльності аграрних підприємств

Розміщення виробництва та фактори, що впливають на його ефективність. Спеціалізація виробництва та її економічне значення. Концентрація виробництва та переваги централізації ресурсів. Кооперація в сільському господарстві та форми об'єднання виробників. Агропромислова інтеграція як засіб підвищення конкурентоспроможності та ефективності аграрних підприємств.

1.3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб.	інд.	с. р.		л	п	лаб.	інд.	с. р.
Розділ 1. Предмет, метод і завдання курсу аграрної економіки												
Тема 1. Сільське господарство в системі галузей економіки України та його особливості	8	2	2			4						
Тема 2. Поняття агропромислового комплексу (АПК), його склад, місце і значення в економіці України	8	2	2			4						
Тема 3. Сільське господарство, як основна ланка АПК	8	2	2			4						
Тема 4. Поняття і значення інфраструктури в сільському господарстві. Класифікація інфраструктури	8	2	2			4						
Разом за розділом 1	32	8	8	0	0	16						
Розділ 2. Ресурси та ефективність виробництва в аграрному секторі												
Тема 5. Земельні ресурси та їхнє використання	10	2	4			4						

Тема 6. Трудові ресурси та продуктивність праці в сільському господарстві	10	2	4			4						
Тема 7. Матеріально-технічна база аграрних підприємств.	10	2	4			4						
Тема 8. Основні і оборотні засоби в сільському господарстві	12	2	4			6						
Тема 9. Витрати виробництва та собівартість продукції	12	2	4			6						
Тема 10. Інтенсифікація виробництва та науково-технічний прогрес	12	2	4			6						
<i>Разом за розділом 2</i>	66	12	24	0	0	30						
<i>Розділ 3. Інвестиційно-інноваційна діяльність аграрних підприємств</i>												
Тема 11. Інноваційно-інвестиційна діяльність підприємства. Інвестиції аграрних підприємств	10	2	4			4						
Тема 12. Товарно-грошові відносини і ринок в сільському господарстві	8	2	2			4						
Тема 13. Ринковий механізм господарювання. Ціноутворення і ціни на продукцію сільського господарства	8	2	2			4						
Тема 14. Економічні результати та ефективність діяльності аграрних підприємств	10	2	4			4						
Тема 15. Розширене відтворення та нагромадження в аграрних підприємствах	8	2	2			4						
Тема 16. Економічні результати та ефективність діяльності аграрних підприємств	8	2	2			4						
<i>Разом за розділом 3</i>	52	12	16	0	0	24						
Усього годин	150	32	48	0	0	70						

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Вивчення функцій та завдань аграрного менеджменту. Формування професійної компетентності менеджера аграрного сектору.	2

2.	Аналіз впливу внутрішнього та зовнішнього економічного середовища на управління підприємствами.	2
3.	Оцінка організаційних основ діяльності підприємств АПК. Вивчення кооперації та інтеграційних утворень.	2
4.	Класифікація та оцінка ефективності транспортної, логістичної, енергетичної, інформаційної та фінансової інфраструктури.	2
5.	Аналіз земель як головного засобу виробництва. Класифікація земель та оцінка сільськогосподарських угідь.	4
6.	Дослідження складу та класифікації трудових ресурсів. Аналіз динаміки, структури та продуктивності праці. Оцінка ефективності використання персоналу.	4
7.	Вивчення структури та ефективності використання машинно-тракторного парку, енергетичних потужностей, будівель і споруд.	4
8.	Аналіз основного капіталу, амортизації та ефективності його використання. Дослідження структури та джерел формування оборотного капіталу.	4
9.	Оцінка витрат на виробництво продукції та надання послуг. Класифікація витрат та визначення собівартості продукції.	4
10.	Аналіз показників рівня інтенсивності виробництва. Оцінка економічної ефективності інтенсифікації. Вивчення впровадження науково-технічних інновацій у виробництві.	4
11.	Дослідження сутності інвестицій та їхніх напрямів у аграрному секторі. Оцінка капіталовкладень та впливу інновацій на розвиток підприємств.	4
12.	Дослідження ринку сільськогосподарської продукції, ринку праці, землі та фінансів. Роль ринкової інфраструктури та бірж.	2
13.	Вивчення сутності ціни, теорій та функцій ціноутворення. Оцінка методів формування цін та механізмів цінової дискримінації. Паритет цін у ринковій економіці.	2
14.	Аналіз рентабельності, економічної заможності та ефективності виробництва.	4
15.	Дослідження типів відтворення та особливостей розширеного відтворення. Аналіз валової, товарної, кінцевої та чистої продукції. Визначення прибутку та методики його розрахунку.	2
16.	Дослідження типів відтворення та особливостей розширеного відтворення. Аналіз валової, товарної, кінцевої та чистої продукції. Визначення прибутку та методики його розрахунку.	2
Разом годин		48

Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Тематика самостійної роботи	Кількість годин (денна форма)
1.	Дослідіть роль сільського господарства в економіці України.	2
2.	Проаналізуйте вплив природних, економічних та соціальних факторів на аграрне виробництво.	2
3.	Складіть коротку характеристику функцій менеджменту в аграрному секторі.	2
4.	Опишіть основні складові АПК і їх взаємозв'язки.	2
5.	Проведіть аналіз впливу внутрішнього та зовнішнього економічного середовища на АПК.	2

6.	Поясніть роль інтеграційних утворень у підвищенні ефективності аграрних підприємств.	2
7.	Проведіть аналіз інституційного забезпечення управління АПК.	2
8.	Складіть таблицю типів інфраструктури та їх функцій у сільському господарстві.	2
9.	Наведіть приклади управлінських рішень у аграрному секторі та опишіть етапи їх прийняття.	2
10.	Проаналізуйте структуру сільськогосподарських угідь у вашій області.	2
11.	Розрахуйте показники ефективності використання трудових ресурсів на умовному підприємстві.	2
12.	Складіть план підвищення продуктивності праці у сільському господарстві.	2
13.	Оцініть стан машинно-тракторного парку на прикладі підприємства та запропонуйте заходи для підвищення ефективності його використання.	2
14.	Складіть перелік можливих капіталовкладень у зміцнення матеріально-технічної бази.	2
15.	Розрахуйте амортизацію основних засобів за різними методами на прикладі фермерського господарства.	2
16.	Проаналізуйте джерела формування оборотного капіталу та запропонуйте оптимальний варіант.	2
17.	Складіть калькуляцію собівартості продукції рослинництва та тваринництва.	2
18.	Проведіть класифікацію витрат підприємства та оцініть ефективність їх використання.	2
19.	Визначте показники рівня інтенсивності виробництва на прикладі господарства.	2
20.	Складіть перелік інновацій, які можуть підвищити продуктивність підприємства.	2
21.	Проаналізуйте структуру капіталовкладень аграрного підприємства.	2
22.	Складіть класифікацію інновацій у сільському господарстві та визначте пріоритетні напрями їх реалізації.	2
23.	Охарактеризуйте ринки сільськогосподарської продукції та ринки ресурсів.	2
24.	Проведіть аналіз економічної самостійності товаровиробника та особливостей підприємництва у сільському господарстві.	2
25.	Розробіть приклад формування ціни на сільськогосподарську продукцію з урахуванням ринкових факторів.	2
26.	Проведіть аналіз видів цін та прикладів цінової дискримінації.	2
27.	Розрахуйте рентабельність виробництва на умовному підприємстві.	2
28.	Проаналізуйте чинники зростання ефективності діяльності аграрного підприємства.	2
29.	Складіть схему розширеного відтворення продукції на підприємстві.	2
30.	Розрахуйте прибуток підприємства за формулою чистої та валової продукції.	2
31.	Оцініть ефективність спеціалізації та концентрації виробництва на регіональному рівні.	2
32.	Складіть схему кооперації виробників і агропромислової інтеграції.	2
33.	Оцінити ефективність спеціалізації та концентрації виробництва.	2
34.	Скласти схему кооперації виробників і агропромислової інтеграції.	2
35.	Розрахувати рентабельність виробництва. Оцінити чинники зростання ефективності діяльності.	2
Разом годин		70

Питання для перевірки виконання студентом самостійної роботи включено до поточних контрольних робіт, практичних робіт та до підсумкового тесту.

Навчальним планом для здобувачів вищої освіти за спеціальністю 201 «Агрономія» не передбачено виконання індивідуальних завдань для навчальної дисципліни «Аграрна економіка».

1.4. Методи навчання та контролю

Під час вивчення дисципліни «Основи статистики в рослинництві» використовують такі методи навчання:

I. Інформаційно-презентативні:

- 1) усні: лекція, міні-лекція, розповідь, пояснення;
- 2) письмові: демонстрація прикладів, слайди, навчальні відео, що ілюструють застосування статистики в рослинництві;
- 3) наочно-усні: демонстрація, слайди, відео.

II. Алгоритмічно-дійові:

- 1) обговорення статистичних задач, дискусії щодо вибору методів аналізу, консультації, семінари, питання-відповіді;
- 2) вирішення практичних ситуаційних завдань у статистиці, які імітують реальні випадки в рослинництві;
- 3) робота в малих групах над проектами, мозковий штурм, рольові ігри, круглі столи для обговорення статистичних підходів та інтерпретації даних.

III. Самостійно-пошукові:

- 1) індивідуальна робота: виконання самостійних завдань з обробки та аналізу даних;
- 2) вирішення питань та ситуаційних задач, що допомагають розвивати навички самостійного статистичного аналізу.

У межах навчальної дисципліни «Основи статистики в рослинництві» використовуються такі види контролю результатів навчання: поточний протягом семестру, 1 контрольна робота (за підсумками опанування розділів робочої програми навчальної дисципліни) та підсумковий семестровий контроль (залік).

Реалізація контролю знань здійснюється за допомогою методів комп'ютерного тестування, виконання практичних робіт та бліц-опитувань на лекціях.

Схема нарахування балів

Поточний контроль і самостійна робота																Контрольна робота, передбачена навчальним планом	Контрольна робота, передбачена навчальним планом	Загальна кількість балів за поточний контроль	Загальна кількість балів за підсумковий контроль	Сума
Розділ 1				Розділ 2						Розділ 3										
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	T13	T14	T15	T16					
2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	13	15	60	40	100

T1, T2 ... – теми розділів.

Підсумкова оцінка (максимум 100 балів) складається з оцінки за поточний контроль, яка становить 60 балів (максимум) та оцінки за підсумковий семестровий контроль (заліз), яка становить 40 балів (максимум). Мінімальна кількість балів, яка вважається допуском до підсумкового контролю, становить 10 балів.

Критерії оцінювання навчальних досягнень

Критерії оцінки до заліку: 150 питань формуються таким чином, щоб оцінюватися рівнозначно кожен правильну відповідь 1 балом (максимальна сумарна кількість балів для заліку – 40 балів). Кожному студенту випадковим чином надаються 40 питань з 150, при правильних відповідях:

<=20 б – незадовільно; <= 28 б – задовільно; <= 35 б – добре; <= 40 б – відмінно

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка	
	для чотирирівневої шкали оцінювання	для дворівневої шкали оцінювання
90 – 100	відмінно	зараховано
70-89	добре	
50-69	задовільно	
1-49	незадовільно	не зараховано

Для допуску до складання підсумкового контролю (заліку) здобувач вищої освіти повинен набрати не менше 10 балів з навчальної дисципліни під час поточного контролю, самостійної роботи, індивідуального завдання.

1.5. Рекомендована література

1. Ковальська Л. Л., Кривов'язюк І. В. Економіка підприємства. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2020. 620 с.

2. Яковлєв А. І. (ред.), Ларка Л. С. Економіка підприємства: навчальний посібник. Харків: НТУ «ХПІ», 2018. 516 с.
3. Романченко Н. В., Кожемякіна Т. В., Пічик К. В. Економіка підприємства: навчальний посібник. Київ: Нац. ун-т «Києво-Могилянська академія», 2018. 302 с.
4. Збарський В. К., Мацибора В. І., Чалий А. А., Степасюк Л. М., Рогач С. М., Гуцул Т. А., Суліма Н. М. Економіка сільського господарства: навчальний посібник. Київ: Каравела, 2018. 312 с.
5. Рогач С. М., Суліма Н. М., Гуцул Т. А., Ільків Л. А. Економіка сільського господарства. Київ: ЦП «Компринт», 2020. 512 с.
6. Шевченко Л. С. Економіка підприємства. Київ: Право, 2021. 212 с.

Додаткова література

1. Білінська В. Сучасні інноваційні технології в сільському господарстві: основна характеристика та перспективи впровадження. – Режим доступу: http://papers.univ.kiev.ua/1/ekonomika/articles/bilinska-v-modern-innovative-technologies-in-agriculture-the-main-characteristi_24645.pdf
2. Бойчик І. М. Економіка підприємства: підручник. Київ: Кондор, 2016. 378 с.
3. Васюта В. Б., Мормуль В. В. Інтенсифікація сільськогосподарського виробництва. – Режим доступу: file:///C:/Users/1/Downloads/efek_2013_11_8.pdf
4. Гриценко А. С. Цукробурякове виробництво України: сучасний стан та тенденції розвитку бурякосіючих підприємств. Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Економіка», 2017, №1(7).
5. Дяченко О. В. Питання сучасного розвитку аграрних підприємств птахівничого напрямку. Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка і менеджмент», 2017, №4, с. 91–95.
6. Ільчук М. М., Коновал І. А., Євтушенко В. Д. Управління конкурентоспроможністю продукції скотарства сільськогосподарських підприємств України. Економіка АПК, 2018, №7, с. 83–92.
7. Кернасюк Ю. Ринок картоплі: основні тренди [Електронний ресурс]. Агробізнес сьогодні, 2018. – Режим доступу: <http://agrobusiness.com.ua/agro/ekonomichni-hektar/item/10262-rynok-kartopli-osnovni-trendy.html>

11. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua>

2. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>
3. Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. URL: <https://www.kmu.gov.ua>
4. Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. URL: <https://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA>
5. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>
6. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua>
7. Український центр економічних і політичних досліджень ім. Разумкова. URL: <http://razumkov.org.ua>
8. Портал для підприємців. URL: <https://sme.gov.ua>
9. Мережа бізнес-інформації «BIN». URL: <https://bin.ua>
10. Інформаційний бізнес-портал «LIGA online», «Ліга. Бізнес». URL: <https://biz.liga.net>

2. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ТЕОРЕТИЧНОЇ СКЛАДОВОЇ ДИСЦИПЛІНИ

2.1. Методичні рекомендації до вивчення Розділу 1

Розділ 1 курсу «Аграрна економіка» присвячений основам розуміння сільського господарства як важливої складової економіки України та засобам його ефективного управління. У ньому розглядаються сутність, роль та особливості аграрного виробництва з урахуванням природних, економічних і соціальних чинників. Досліджується поняття агропромислового комплексу (АПК), його структура, місце у національній економіці та значення для продовольчої безпеки. Розділ пояснює, як сільське господарство функціонує як основна ланка АПК, зокрема через організаційні форми, кооперацію та планування виробничих процесів. Також приділяється увага інфраструктурі аграрного сектору та методам управління ризиками й прийняття рішень у господарській діяльності. Загалом, цей розділ формує базове уявлення про аграрну економіку та підґрунтя для подальшого вивчення менеджменту й розвитку підприємств у сільському господарстві.

Тема 1. Сільське господарство в системі галузей економіки України та його особливості. Сільське господарство є важливою складовою економіки України, оскільки забезпечує країну продовольством, сировиною для переробної промисловості, створює робочі місця та формує експортний потенціал. Особливості аграрного виробництва обумовлені природними, економічними та соціальними чинниками. До природних належать кліматичні умови, родючість ґрунтів та наявність водних ресурсів, економічні – сезонність, тривалий виробничий цикл і залежність від ринку, а соціальні – зайнятість сільського населення, демографічна структура та культура праці. Менеджмент у аграрному секторі спрямований на ефективне планування, організацію, контроль і мотивацію персоналу, з урахуванням специфіки сільського господарства. Історично наука менеджменту виникла як загальна дисципліна управління, а згодом адаптувалася до агропродовольчої сфери. Об'єктом аграрного менеджменту є агропідприємства, а предметом – процеси управління їхніми ресурсами та виробництвом. Основними завданнями управління є підвищення ефективності, прибутковості та стійкості підприємств, а менеджер виступає ключовою ланкою у забезпеченні стратегічного розвитку та професійного зростання фахівців аграрної сфери.

Тема 2. Поняття агропромислового комплексу (АПК), його склад, місце і значення в економіці України. Агропромисловий комплекс (АПК) – це система взаємопов'язаних галузей, що охоплюють сільське господарство, переробну промисловість, постачання сировини, логістику та інші підсистеми, які забезпечують виробництво та реалізацію продовольчої продукції. АПК займає

ключове місце у національній економіці України, оскільки гарантує продовольчу безпеку та стабільність внутрішнього ринку. Ефективність діяльності аграрних підприємств залежить від умов зовнішнього і внутрішнього економічного середовища, включаючи фактори ринку, фінансову стабільність, ресурсну базу та державне регулювання. Водночас глобальні економічні процеси та локальні умови впливають на прийняття стратегічних рішень, що визначають перспективи розвитку підприємств та регіонів.

Тема 3. Сільське господарство, як основна ланка АПК. Сільське господарство виступає головною ланкою АПК, забезпечуючи первинне виробництво сировини та продукції. Організаційні основи діяльності підприємств передбачають інтеграцію різних виробничих ланок, кооперацію між виробниками та ринком, а також взаємодію з державними і недержавними інституціями. Планування виробничих процесів спрямоване на оптимізацію використання ресурсів, підвищення ефективності та рентабельності виробництва. Інституційне забезпечення управління передбачає застосування сучасних організаційних та економічних механізмів, що дозволяють підприємствам АПК адаптуватися до змін ринкових умов та глобальних викликів.

Тема 4. Поняття і значення інфраструктури в сільському господарстві. Класифікація інфраструктури. Інфраструктура сільського господарства – це сукупність організаційних, матеріальних та технічних засобів, які забезпечують функціонування агропідприємств та реалізацію продукції. Вона відіграє ключову роль у підвищенні ефективності виробництва та зниженні витрат. Інфраструктура класифікується на транспортну, логістичну, енергетичну, інформаційну та фінансову, що відображає різні аспекти забезпечення діяльності аграрного сектору. Управлінські рішення в агросекторі приймаються на основі аналізу ризиків, невизначеності та використання методів мінімізації негативних наслідків. Етапи процесу прийняття рішень включають збір інформації, оцінку альтернатив, прогнозування наслідків та контроль реалізації, що дозволяє забезпечити стійкий розвиток підприємств у складних економічних умовах.

Термін	Визначення
Сільське господарство	Галузь економіки, що займається виробництвом продуктів рослинництва, тваринництва та сировини для переробної промисловості.
Аграрне виробництво	Процес створення продукції сільського господарства з урахуванням природних, економічних і соціальних умов.
Менеджмент	Сукупність принципів, методів та інструментів управління підприємствами, спрямованих на досягнення ефективності та розвитку.
Аграрний менеджмент	Галузь менеджменту, що спеціалізується на управлінні процесами виробництва, ресурсами та розвитком аграрних підприємств.

Агропромисловий комплекс (АПК)	Система взаємопов'язаних галузей, яка включає сільське господарство, переробну промисловість, постачання сировини та інфраструктуру для виробництва і реалізації продукції.
Продовольча безпека	Стан економіки та суспільства, коли забезпечується достатнє та стабільне постачання населення продуктами харчування.
Інфраструктура сільського господарства	Сукупність матеріальних, технічних та організаційних засобів, що забезпечують функціонування агропідприємств і реалізацію продукції.
Кооперація	Співпраця виробників, підприємств і організацій для підвищення ефективності виробництва та виходу на ринок.
Планування виробничих процесів	Процес організації та прогнозування виробництва для оптимального використання ресурсів та підвищення ефективності.
Ризик	Можливість виникнення негативних наслідків у процесі виробничої або управлінської діяльності.
Прийняття управлінського рішення	Процес вибору оптимальної альтернативи серед можливих варіантів для досягнення цілей підприємства.

Розділ 1 дає базове уявлення про сільське господарство та агропромисловий комплекс, пояснює їхню роль у економіці України, особливості аграрного виробництва, функції менеджменту та значення інфраструктури. Він формує фундаментальні знання для розуміння принципів управління аграрними підприємствами, прийняття ефективних рішень та розвитку професійної компетентності фахівців аграрної сфери.

2.2. Методичні рекомендації до вивчення Розділу 2

Розділ 2 присвячений вивченню основних ресурсів аграрного сектору та способів підвищення ефективності їх використання. Він охоплює земельні, трудові та матеріально-технічні ресурси, основні і оборотні засоби, витрати виробництва та механізми інтенсифікації сільськогосподарського виробництва. Мета розділу – сформулювати розуміння, як раціональне використання ресурсів, ефективне управління ними та впровадження науково-технічних інновацій впливають на економічні результати агропідприємств та загальну продовольчу безпеку країни.

Тема 5. Земельні ресурси та їхнє використання. Земля є головним засобом виробництва в сільському господарстві і визначає можливості забезпечення продовольчої безпеки країни. Землі класифікуються за цільовим призначенням: рілля, пасовища, сіножаті, ліси, водойми та інші. Сільськогосподарські угіддя мають певну структуру, що визначає продуктивність та економічну ефективність. Державний земельний кадастр і бонітування ґрунтів дозволяють оцінити якість і потенціал земельних ресурсів. Ефективне використання земель передбачає оптимізацію сівозмін, впровадження ресурсозберігаючих технологій і підвищення економічної віддачі від землі.

Тема 6. Трудові ресурси та продуктивність праці в сільському господарстві. Праця є ключовим фактором виробництва, а її ефективність визначає продуктивність підприємств. Трудові ресурси класифікуються за професійними, кваліфікаційними та віковими ознаками. Динаміка та структура трудових ресурсів сільськогосподарських підприємств визначають потенціал розвитку та забезпечення виробничих потреб. Підвищення продуктивності праці досягається через навчання персоналу, впровадження мотиваційних систем та оптимізацію робочих процесів.

Тема 7. Матеріально-технічна база аграрних підприємств. Матеріально-технічна база включає машини, трактори, будівлі, споруди, енергетичні потужності та інші виробничі засоби. Науково-технічний прогрес сприяє підвищенню продуктивності та ефективності використання матеріально-технічної бази. Оптимальне використання машинно-тракторного парку, будівель та обладнання забезпечує економічну ефективність та розвиток аграрного виробництва.

Тема 8. Основні і оборотні засоби в сільському господарстві. Основні засоби – це довгострокові активи підприємства, що зберігають свою вартість протягом тривалого часу (машини, обладнання, будівлі). Оборотні засоби – це короткострокові ресурси (насіння, добрива, корм), що споживаються в процесі виробництва. Важливе значення має амортизація основних засобів, їх оцінка та ефективність використання. Ефективне управління оборотним капіталом забезпечує безперервність виробництва та зниження витрат.

Тема 9. Витрати виробництва та собівартість продукції. Витрати виробництва охоплюють матеріальні, трудові, фінансові та інші ресурси, використані для отримання продукції. Собівартість сільськогосподарської продукції – це вартість всіх витрат, понесених для її виробництва. Класифікація витрат допомагає підприємству контролювати економічну діяльність, оцінювати ефективність та приймати управлінські рішення щодо оптимізації витрат.

Тема 10. Інтенсифікація виробництва та науково-технічний прогрес. Інтенсифікація виробництва – це підвищення рівня продуктивності за рахунок використання нових технологій, ресурсів та методів управління. Економічна ефективність інтенсифікації оцінюється через збільшення врожайності, продуктивності праці та рентабельності виробництва. Науково-технічний прогрес сприяє впровадженню інновацій, модернізації машинно-тракторного парку та оптимізації агротехнологій.

Термін	Визначення
Земельні ресурси	Площа земель, придатна для сільськогосподарського використання, включно з ріллею, пасовищами та сіножатями.

Трудові ресурси	Сукупність працівників та їхніх здібностей, що використовуються у виробничому процесі.
Продуктивність праці	Показник ефективності використання трудових ресурсів, що визначається обсягом виробленої продукції на одного працівника.
Матеріально-технічна база	Сукупність машин, обладнання, будівель, споруд та енергетичних потужностей підприємства.
Основні засоби	Довгострокові активи підприємства, що використовуються у виробничому процесі протягом тривалого часу.
Оборотні засоби	Короткострокові ресурси, що споживаються в процесі виробництва (насіння, добрива, корм).
Собівартість продукції	Вартість усіх ресурсів, використаних для виробництва продукції.
Інтенсифікація виробництва	Підвищення продуктивності та ефективності виробництва шляхом впровадження нових технологій і управлінських методів.
Науково-технічний прогрес	Впровадження новітніх технологій, обладнання та інновацій у виробничі процеси для підвищення ефективності.

Розділ 2 пояснює, як різні ресурси аграрного сектору – земля, праця, матеріально-технічна база, основні та оборотні засоби – впливають на ефективність виробництва. Він показує, що підвищення продуктивності, зниження витрат, оптимальне використання ресурсів та впровадження науково-технічних інновацій є ключовими чинниками розвитку сільського господарства та забезпечення продовольчої безпеки країни.

2.3. Методичні рекомендації до вивчення Розділу 3

Розділ 3 присвячений вивченню інвестиційно-інноваційної діяльності аграрних підприємств та особливостей функціонування ринку в сільському господарстві. Основна мета – показати, як інвестиції, науково-технічні нововведення та ефективне ринкове господарювання впливають на економічні результати та конкурентоспроможність аграрних підприємств. Розділ розкриває механізми ціноутворення, ефективного використання ресурсів, розширеного відтворення та кооперації, що забезпечують сталий розвиток агропродовольчого комплексу.

Тема 11. Інноваційно-інвестиційна діяльність підприємства. Інвестиції аграрних підприємств. Інвестиції – це капіталовкладення підприємства у засоби виробництва, нові технології, модернізацію обладнання та інші активи, що забезпечують довгостроковий економічний ефект. Інноваційна діяльність спрямована на впровадження новітніх технологій, організаційних та управлінських рішень для підвищення продуктивності та конкурентоспроможності. В Україні пріоритетними напрямками інновацій є модернізація техніки, ресурсозберігаючі технології та розвиток біотехнологій.

Тема 12. Товарно-грошові відносини і ринок в сільському господарстві. Товарно-грошові відносини у сільському господарстві базуються на законах вартості та ринковому обміні продукції. Сільськогосподарський товаровиробник має економічну самостійність і реалізує підприємницьку діяльність. Ринок виконує функції регулювання пропозиції і попиту, формує ціни та забезпечує координацію ресурсів. Система ринків включає ринок землі, робочої сили, засобів виробництва та фінансів. Ринкова інфраструктура, включно з товарними та фондовими біржами, сприяє ефективному функціонуванню ринку.

Тема 13. Ринковий механізм господарювання. Ціноутворення і ціни на продукцію сільського господарства. Ціна відображає вартість товару та виконує функції регулювання ринкових відносин. Формування цін відбувається через баланс попиту та пропозиції, використовуючи різні методи ціноутворення. Важливими елементами є класифікація цін, паритет цін, а також цінова дискримінація, що застосовується для максимізації прибутку та регулювання ринку.

Тема 14. Економічні результати та ефективність діяльності аграрних підприємств. Ефективність діяльності підприємства визначається здатністю отримувати економічну вигоду від використання ресурсів. Основними показниками є рентабельність, прибуток і економічна заможність. Підвищення ефективності досягається через оптимізацію виробництва, інтенсифікацію ресурсів та впровадження інновацій.

Тема 15. Розширене відтворення та нагромадження в аграрних підприємствах. Розширене відтворення передбачає збільшення обсягів виробництва та накопичення ресурсів для подальшого розвитку підприємства. Валова продукція включає всі види виробленої продукції, а товарна оцінює її економічну цінність. Кінцева і чиста продукція, а також прибуток підприємства, є ключовими показниками результативності та базою для інвестиційного розвитку.

Тема 16. Економічні результати та ефективність діяльності аграрних підприємств. Розміщення виробництва та спеціалізація підприємств визначають ефективність використання ресурсів. Концентрація виробництва та кооперація сприяють економії масштабів і підвищенню конкурентоспроможності. Агропромислова інтеграція об'єднує виробників у більш ефективні структури, що дозволяє реалізовувати інновації, оптимізувати ресурси та підвищувати економічні результати.

Термін	Визначення
Інвестиції	Капіталовкладення у засоби виробництва, технології та інші активи для отримання економічного ефекту в майбутньому.

Інновації	Нововведення у технологіях, продуктах, організації та управлінні для підвищення ефективності підприємства.
Товарно-грошові відносини	Взаємодія виробників і споживачів через обмін продукцією за гроші, що визначає економічні процеси на ринку.
Ринок	Система економічних відносин між продавцями і покупцями, що регулює виробництво, ціни і розподіл ресурсів.
Ціна	Грошовий вираз вартості товару, що виконує функції регулювання ринкових відносин.
Рентабельність	Показник економічної ефективності, що відображає співвідношення прибутку до витрат або капіталу.
Розширене відтворення	Процес збільшення обсягів виробництва та накопичення ресурсів для подальшого розвитку підприємства.
Агропромислова інтеграція	Об'єднання виробників і підприємств для підвищення ефективності, конкурентоспроможності та реалізації інновацій.

Розділ 3 показує, що інвестиції та інновації є ключовими чинниками розвитку аграрних підприємств. Ефективне функціонування ринку, ціноутворення, спеціалізація, концентрація та кооперація дозволяють підвищити продуктивність і економічні результати. Загалом, цей розділ формує розуміння, як стратегічні інвестиції та впровадження новітніх технологій забезпечують конкурентоспроможність агропідприємств та стабільність аграрного сектору.

2.4. Перелік питань для самоперевірки

Перелік запитань для самоконтролю з навчальної дисципліни «Аграрна економіка»

Розділ 1. Предмет, метод і завдання курсу аграрної економіки

1. Що таке сільське господарство і яке його місце у національній економіці України?
2. Які природні, економічні та соціальні особливості аграрного виробництва?
3. Що таке менеджмент та його функції в аграрному секторі?
4. Які завдання та цілі аграрного менеджменту?
5. Яка роль менеджера у забезпеченні ефективного управління аграрним підприємством?
6. Що таке професійно-творча компетентність фахівця аграрної сфери і як вона формується?
7. Що таке агропромисловий комплекс (АПК) та його складові?
8. Яке місце АПК у національній економіці та продовольчій безпеці?
9. Як зовнішнє економічне середовище впливає на аграрне виробництво?
10. Які внутрішні фактори визначають ефективність управління агропідприємством?

11. Що таке інтеграційні утворення та кооперація між виробниками і ринком?
12. Які етапи планування виробничих процесів у сільському господарстві?
13. Що таке інфраструктура аграрного сектору і які її види?
14. Які типи управлінських рішень застосовуються в аграрному менеджменті?
15. Які методи оцінки ризиків та управління невизначеністю використовуються у аграрному виробництві?

Розділ 2. Ресурси та ефективність виробництва в аграрному секторі

1. Чому земля вважається головним засобом виробництва в сільському господарстві?
2. Які типи земель використовуються для сільськогосподарського виробництва?
3. Що таке сільськогосподарські угіддя та їхня структура?
4. Що таке бонітування ґрунтів і державний земельний кадастр?
5. Які основні показники ефективності використання земельних ресурсів?
6. Які методи підвищення економічної ефективності використання землі?
7. Що таке трудові ресурси та їхня класифікація?
8. Які фактори впливають на продуктивність праці в аграрному секторі?
9. Як оцінюють ефективність використання трудових ресурсів?
10. Які основні складові матеріально-технічної бази аграрних підприємств?
11. Як науково-технічний прогрес впливає на розвиток аграрного виробництва?
12. Що таке машинно-тракторний парк та як оцінюється його ефективність?
13. Які основні напрями зміцнення матеріально-технічної бази аграрних підприємств?
14. Що входить до складу основних і оборотних засобів?
15. Як нараховується амортизація та чому вона важлива для аграрного підприємства?
16. Які джерела формування оборотного капіталу?
17. Що таке собівартість продукції і як класифікуються витрати виробництва?
18. Які методи управління витратами застосовуються на підприємстві?
19. Що таке інтенсифікація виробництва та її економічний зміст?
20. Які показники рівня інтенсивності виробництва та ефективності інтенсифікації?
21. Які основні напрями інноваційного розвитку аграрного виробництва?

Розділ 3. Інвестиційно-інноваційна діяльність аграрних підприємств

1. Що таке інвестиції та їх економічна суть?
2. Які основні напрями інвестиційної діяльності аграрних підприємств?
3. Що таке капіталовкладення та які їх види у сільському господарстві?
4. Що таке інновації та інноваційні процеси?
5. Які пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні?
6. Що таке товарно-грошові відносини та закон вартості?
7. Яка роль економічної самостійності сільськогосподарського товаровиробника?
8. Що таке підприємництво у сільському господарстві?
9. Які функції виконує ринок та система ринків?
10. Які ринки є ключовими для аграрного виробництва (робоча сила, земля, засоби виробництва, фінанси)?
11. Яка роль товарних і фондових бірж у ринковій економіці?
12. Що таке ціна та її функції у ринковій економіці?
13. Які основні теорії ціноутворення?
14. Які методи та етапи формування цін у сільському господарстві?
15. Що таке цінова дискримінація та її види?
16. Що таке паритет цін та як він забезпечується?
17. Що таке ефективність діяльності підприємства і її показники?
18. Що таке рентабельність і як вона розраховується?
19. Що таке валова, товарна, кінцева та чиста продукція підприємства?
20. Які види відтворення існують у аграрному виробництві та особливості розширеного відтворення?
21. Яка роль спеціалізації, концентрації та кооперації у підвищенні ефективності виробництва?
22. Що таке агропромислова інтеграція та її переваги для конкурентоспроможності?

3. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ВИКОНАННЯ ПРАКТИЧНИХ РОБІТ

Практичні заняття спрямовані на формування у студентів навичок аналізу економічних процесів у аграрному секторі, уміння застосовувати економічні методи для оцінки ефективності виробництва, управління ресурсами, прийняття управлінських рішень та підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств.

Студенти повинні навчитися практично використовувати теоретичні знання, працювати з аналітичною та статистичною інформацією, розраховувати основні економічні показники, робити висновки та обґрунтовувати пропозиції щодо підвищення ефективності діяльності аграрних підприємств.

Загальні вказівки до виконання практичних робіт

1. Перед виконанням практичної роботи студент повинен ознайомитися з теоретичним матеріалом відповідної теми.

2. Роботу слід виконувати акуратно, логічно і послідовно, оформлюючи всі розрахунки, таблиці, графіки та схеми.

3. В усіх практичних завданнях потрібно здійснювати аналіз отриманих результатів, робити висновки та надавати пропозиції щодо підвищення ефективності.

4. У звіті за кожною роботою необхідно вказати:

- мету роботи;
- вихідні дані (таблиці, умови);
- методику розрахунків;
- результати (у вигляді таблиць, графіків, діаграм);
- висновки.

При виконанні завдань дозволяється використовувати офіційну статистику, матеріали підприємств, результати наукових досліджень або умовні дані.

Практична робота 1. Вивчення функцій та завдань аграрного менеджменту. Формування професійної компетентності менеджера аграрного сектору. Метою є ознайомлення з основними функціями аграрного менеджменту - плануванням, організацією, мотивацією, контролем і регулюванням. Студент має визначити, як ці функції реалізуються в умовах сучасного сільськогосподарського підприємства. Особливу увагу слід приділити поняттям "менеджер", "управлінське рішення", "компетентність", "стратегічне планування". Завданням роботи є побудова моделі компетенцій аграрного менеджера, що включає професійні знання, управлінські навички, аналітичне мислення, здатність до прийняття рішень у ситуаціях ризику.

Необхідно також обґрунтувати, як якість управління впливає на економічну ефективність підприємства.

Практична робота 2. Аналіз впливу внутрішнього та зовнішнього економічного середовища на управління підприємствами. У цій роботі студент вивчає, як внутрішні (ресурси, структура, персонал, технології) та зовнішні (ринок, конкуренція, державне регулювання, природно-кліматичні умови) чинники впливають на ефективність управління. Проводиться SWOT-аналіз, який дозволяє визначити сильні та слабкі сторони підприємства, можливості та загрози його розвитку. Під час виконання завдання слід застосовувати поняття "економічне середовище", "ринкова кон'юнктура", "державна підтримка", "ризики", "адаптивність управління". Особливу увагу приділено аналізу взаємозв'язку між внутрішніми ресурсами підприємства та зовнішніми умовами ринку.

Практична робота 3. Оцінка організаційних основ діяльності підприємств АПК. Вивчення кооперації та інтеграційних утворень. Студент досліджує організаційно-правові форми господарювання в аграрному секторі: фермерські господарства, агрофірми, кооперативи, агрохолдинги. Розглядаються поняття "кооперація", "інтеграція", "спеціалізація", "диверсифікація". Необхідно порівняти ефективність різних форм організації праці та власності, визначити переваги та ризики горизонтальної і вертикальної інтеграції. Важливо показати, як організаційна структура впливає на управлінські рішення, розподіл функцій і рівень продуктивності.

Практична робота 4. Класифікація та оцінка ефективності транспортної, логістичної, енергетичної, інформаційної та фінансової інфраструктури. Метою є дослідження ролі інфраструктури аграрного виробництва, її впливу на виробничі витрати, швидкість обороту капіталу та конкурентоспроможність підприємства. Студент аналізує елементи логістичної системи (постачання, зберігання, транспортування), енергетичне забезпечення, інформаційні потоки та фінансові інститути. Розглядаються поняття "інфраструктурні витрати", "транспортна доступність", "енергомісткість виробництва", "інформаційна інтеграція". Особливу увагу приділено пошуку «вузьких місць» і розробці рекомендацій щодо оптимізації інфраструктури підприємства.

Практична робота 5. Аналіз земель як головного засобу виробництва. Класифікація земель та оцінка сільськогосподарських угідь. Розглядаються основні типи земельних ресурсів, їх економічна, екологічна та виробнича роль. Студент опановує поняття "земельний фонд", "сільськогосподарські угіддя", "бонітування ґрунтів", "економічна оцінка земель", "земельна рента". Виконуються розрахунки структури земельного фонду, оцінюється ефективність використання угідь.

Особливу увагу слід приділити методам оцінки родючості ґрунтів та їх впливу на економічні результати діяльності підприємства.

Практична робота 6. Дослідження складу та класифікації трудових ресурсів. Аналіз динаміки, структури та продуктивності праці. Студент аналізує структуру трудових ресурсів підприємства, визначає чисельність персоналу за категоріями (робітники, спеціалісти, керівники), вивчає показники продуктивності праці, коефіцієнти руху кадрів, плинності персоналу. У процесі роботи розглядаються поняття "робоча сила", "людський капітал", "мотивація праці", "ефективність використання трудових ресурсів". Завданням є визначення шляхів підвищення продуктивності та формування системи стимулювання праці.

Практична робота 7. Вивчення структури та ефективності використання машинно-тракторного парку, енергетичних потужностей, будівель і споруд. Студент аналізує технічну базу підприємства, визначає показники фондоозброєності, енергоозброєності, коефіцієнтів використання техніки. Вивчаються поняття "основні виробничі фонди", "зношеність", "оновлення", "технічна модернізація". Метою є встановлення ефективності використання машинно-тракторного парку та формування рекомендацій щодо його оновлення.

Практична робота 8. Аналіз основного капіталу, амортизації та ефективності його використання. Мета цієї роботи полягає у вивченні складу, структури та руху основного капіталу аграрного підприємства, визначенні показників його ефективності. Студент досліджує поняття "амортизація", "основні засоби", "коефіцієнт оновлення", "фондовіддача", "фондомісткість". Особливу увагу слід приділити розрахунку суми амортизаційних відрахувань за різними методами (лінійним, прискореним, виробничим), оцінці темпів оновлення та вибуття основних засобів. У процесі аналізу необхідно показати, як рівень використання основного капіталу впливає на собівартість і рентабельність продукції, а також на фінансову стійкість підприємства.

Практична робота 9. Оцінка витрат на виробництво продукції та надання послуг. У цій роботі розглядається структура та динаміка виробничих витрат, їх класифікація за економічними елементами (матеріальні витрати, оплата праці, амортизація, енергія, інші витрати) та за статтями калькуляції. Вивчаються поняття "собівартість продукції", "прямі та непрямі витрати", "**"умовно-змінні" та "умовно-постійні витрати", "резерви зниження собівартості". Студент проводить обчислення собівартості одиниці продукції, визначає шляхи підвищення ефективності використання ресурсів. Аналіз витрат дозволяє оцінити економічну доцільність різних виробничих рішень та обґрунтувати цінову політику підприємства.

Практична робота 10. Аналіз показників рівня інтенсивності виробництва та ефективності інтенсифікації. Студент вивчає сутність інтенсифікації виробництва,

її показники та економічну ефективність. Розглядаються поняття "інтенсивність виробництва", "ресурсовіддача", "урожайність", "продуктивність праці", "віддача капіталу". Проводиться розрахунок узагальнюючих показників рівня інтенсивності та визначається ефективність її впровадження через співвідношення приросту результатів до приросту витрат. Мета роботи - показати, що економічно виправдана інтенсифікація забезпечує підвищення продуктивності без надмірного зростання витрат і сприяє сталому розвитку аграрного виробництва.

Практична робота 11. Дослідження сутності інвестицій та оцінка капіталовкладень. Ця робота спрямована на формування вмінь оцінювати інвестиційну діяльність аграрного підприємства. Студент розглядає поняття "інвестиції", "капітальні вкладення", "інвестиційний проект", "дисконтований грошовий потік", "чиста приведена вартість (NPV)", "внутрішня норма прибутковості (IRR)", "термін окупності". Проводиться розрахунок основних показників ефективності інвестицій, аналіз ризиків та визначення доцільності вкладень. Важливо оцінити роль інвестицій у технічному переоснащенні, модернізації виробництва й зростанні конкурентоспроможності аграрного сектору.

Практична робота 12. Дослідження ринку сільськогосподарської продукції, ринку праці, землі та фінансів. Мета роботи - вивчити закономірності функціонування основних аграрних ринків і механізмів їх регулювання. Студент аналізує попит і пропозицію, еластичність цін, ринкову кон'юнктуру, конкурентне середовище. Розглядаються особливості ринку праці (заробітна плата, продуктивність, міграція кадрів), ринку землі (оренда, купівля-продаж, нормативна грошова оцінка), фінансового ринку (кредитування, страхування, інвестиції). Також досліджуються функції товарних і фондових бірж у забезпеченні стабільності аграрного сектору. Робота допомагає зрозуміти взаємозв'язок між ринковими механізмами та управлінськими рішеннями підприємства.

Практична робота 13. Вивчення сутності ціни та оцінка методів ціноутворення. У роботі розглядається економічна природа ціни, її функції та фактори формування. Студент ознайомлюється з поняттями "собівартість", "прибуток", "ціна виробника", "ринкова ціна", "договірна ціна", "державне регулювання цін". Виконуються розрахунки базових і роздрібних цін з урахуванням попиту, конкуренції, витрат і рентабельності. Окрему увагу приділено механізму цінового паритету між сільським господарством і промисловістю. Метою є сформулювати розуміння впливу ціноутворення на доходність підприємства та конкурентоспроможність продукції.

Практична робота 14. Аналіз рентабельності та ефективності виробництва. У процесі виконання роботи студент визначає основні показники економічної ефективності виробництва, зокрема рентабельність продукції, рентабельність продажів, рентабельність капіталу, фондівіддачу, продуктивність праці.

Аналізуються фактори, що впливають на підвищення рентабельності: оптимізація витрат, поліпшення використання ресурсів, упровадження інновацій. Розглядаються також поняття "економічна ефективність", "прибуток", "доходність", "витратовіддача". Завданням є визначення шляхів підвищення прибутковості підприємства й забезпечення сталого економічного розвитку.

Практична робота 15. Дослідження типів відтворення та аналіз валової, товарної, кінцевої та чистої продукції. Метою роботи є вивчення економічного змісту відтворення - процесу безперервного поновлення виробництва. Студент розглядає типи відтворення (екстенсивне, інтенсивне, розширене), проводить розрахунок валової, товарної, кінцевої та чистої продукції підприємства. У роботі використовуються поняття "додана вартість", "чистий дохід", "прибуток", "ефективність відтворення". Особливу увагу слід приділити оцінці економічних результатів діяльності підприємства та визначенню напрямів використання прибутку для розширення виробництва.

Практична робота 16. Аналіз спеціалізації, концентрації та кооперації виробництва. Завдання полягає у вивченні рівня спеціалізації сільськогосподарського підприємства - зосередження його діяльності на виробництві певного виду продукції. Студент розраховує показники спеціалізації (частка основної продукції в загальному обсязі виробництва), концентрації (розмір виробництва, обсяг валової продукції на підприємство), кооперації (взаємодія між суб'єктами господарювання). Розглядаються поняття "агропромислова інтеграція", "виробничі зв'язки", "економія на масштабах", "синергія". Метою є визначення оптимального рівня спеціалізації та концентрації для забезпечення стабільної рентабельності й конкурентних переваг підприємства.

4. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНИХ РОБІТ

Самостійна робота передбачає, що студент опрацьовує навчальний матеріал, виконує практичні завдання та проводить невелике науково-дослідне дослідження. Мета таких робіт – навчити збирати, обробляти, аналізувати та інтерпретувати дані, а також робити висновки на основі отриманих результатів.

Перед початком роботи слід чітко визначити мету дослідження та конкретні завдання. Наприклад, метою може бути вивчення динаміки врожайності, аналіз використання агротехнічних засобів або оцінка якості земельних угідь. Завдання можуть включати збір даних, їх обробку та аналіз, побудову таблиць та графіків, а також формулювання висновків.

Дисципліна «Аграрна економіка» є базовою складовою економічної підготовки студентів аграрних спеціальностей. Вона розкриває закономірності функціонування сільського господарства як галузі національної економіки, аналізує економічні процеси, що відбуваються у виробництві, розподілі та реалізації аграрної продукції. Особлива увага приділяється ролі агропромислового комплексу (АПК), ефективному використанню ресурсів, економічним відносинам у сфері землекористування, формам власності та господарювання. У процесі вивчення дисципліни студенти оволодівають теоретичними знаннями та практичними навичками економічного аналізу, планування, прогнозування й управління виробничо-господарською діяльністю аграрних підприємств.

1. Роль сільського господарства в економіці України. Сільське господарство є фундаментальною галуззю національної економіки. Воно забезпечує продовольчу безпеку, стабільність внутрішніх ринків та валютні надходження через експорт продукції. Галузь створює робочі місця у сільських регіонах, підтримує соціальну інфраструктуру та є джерелом сировини для переробної промисловості. Для оцінки ролі сектору використовують показники: частка сільського господарства у валовому внутрішньому продукті (ВВП), питома вага зайнятих у галузі та внесок у формування державного бюджету.

Ключові терміни: продовольча безпека, ВВП, експорт, аграрний сектор, соціальна інфраструктура.

2. Вплив природних, економічних та соціальних факторів на аграрне виробництво. Ефективність аграрного виробництва залежить від поєднання природних, економічних та соціальних чинників. Природні фактори включають клімат, рельєф, родючість ґрунтів. Економічні — доступ до капіталу, ціни на продукцію, рівень механізації, наявність сучасних технологій. Соціальні — кваліфікація кадрів, зайнятість населення, соціальна підтримка фермерів. Аналіз

цих факторів дозволяє оцінити конкурентоспроможність продукції та планувати стратегії розвитку.

Ключові терміни: природно-кліматичні умови, економічна ефективність, конкурентоспроможність, соціальні фактори.

3. Функції менеджменту в аграрному секторі. Менеджмент у сільському господарстві включає планування (визначення цілей та ресурсів), організацію (розподіл обов'язків, структурування процесів), мотивацію (стимулювання персоналу до продуктивної праці), координацію (узгодження дій підрозділів) та контроль (оцінка результатів і коригування процесів). Важливо розуміти, що ефективний менеджмент дозволяє оптимізувати витрати, підвищити прибутковість і забезпечити стійкий розвиток господарства.

Ключові терміни: планування, організація, мотивація, контроль, координація, ефективність управління.

4. Складові агропромислового комплексу (АПК) і їх взаємозв'язки. АПК складається з декількох взаємопов'язаних ланок: виробництво засобів виробництва (насіння, добрива, техніка), власне сільськогосподарське виробництво, переробна промисловість та система збуту продукції. Взаємозв'язок забезпечує безперервний процес від вирощування до реалізації товару. Наприклад, якість сировини впливає на ефективність переробки та кінцеву ринкову ціну.

Ключові терміни: агропромисловий комплекс, ланки виробництва, переробка, збут, інтеграція.

5. Внутрішнє та зовнішнє середовище АПК. Внутрішнє середовище включає ресурси підприємства: землю, обладнання, персонал, технології. Зовнішнє середовище охоплює ринок, конкуренцію, державну політику, кліматичні умови. Аналіз внутрішніх та зовнішніх факторів дозволяє визначити сильні та слабкі сторони підприємства, а також можливості і загрози для формування стратегій розвитку (SWOT-аналіз).

Ключові терміни: внутрішнє середовище, зовнішнє середовище, SWOT-аналіз, стратегія розвитку.

6. Інтеграційні утворення в аграрному секторі. Інтеграція проявляється через кооперативи, агрохолдинги та виробничі кластери. Вона дозволяє зменшити витрати на закупівлю ресурсів, оптимізувати виробничі процеси, підвищити ефективність збуту та впровадити інновації. Наприклад, об'єднання фермерів у молочарський кооператив підвищує обсяги виробництва та стабільність ринкової ціни.

Ключові терміни: інтеграція, кооператив, агрохолдинг, кластер, ефективність виробництва.

7. Інституційне забезпечення управління АПК. Держава забезпечує управління через міністерства, агенції, професійні асоціації, які визначають

правові, фінансові та організаційні рамки діяльності. Інституції регулюють аграрну політику, підтримують фермерів через дотації, субсидії, кредитні програми та сприяють впровадженню інновацій.

Ключові терміни: інституції, регулювання, аграрна політика, підтримка виробників.

8. Інфраструктура сільського господарства. Інфраструктура включає транспортну (дороги, залізницю), виробничу (елеватори, склади), фінансову (банки, страхові компанії) та інформаційну (ринки, біржі, інформаційні системи). Вона забезпечує ефективний рух продукції від виробника до споживача, скорочує логістичні витрати та підвищує рентабельність підприємства.

Ключові терміни: інфраструктура, логістика, біржа, фінансова підтримка.

9. Управлінські рішення в аграрному секторі. Процес прийняття рішень складається з п'яти етапів: аналіз ситуації, розробка альтернатив, вибір оптимальної, реалізація та контроль. Приклади включають вибір культур для посіву, оптимізацію посівних площ, модернізацію техніки. Управлінські рішення визначають ефективність використання ресурсів та економічні результати підприємства.

Ключові терміни: управлінське рішення, стратегічне планування, оптимізація ресурсів.

10. Структура сільськогосподарських угідь. Сільськогосподарські угіддя — це земельні ділянки, які використовуються для виробництва рослинницької та тваринницької продукції. Вони включають рілля, пасовища, сіножаті, багаторічні насадження та непридатні для обробки землі. Аналіз структури угідь дозволяє визначити основні напрямки виробництва, ефективність використання земель та потенціал для розвитку аграрного бізнесу в регіоні.

Ключові терміни: рілля, пасовища, сіножаті, багаторічні насадження, структура угідь, ефективність використання землі.

11. Ефективність використання трудових ресурсів. Трудові ресурси — це персонал підприємства, який безпосередньо забезпечує виробництво продукції. Оцінка ефективності включає аналіз продуктивності праці (виробіток на одного працівника), фондоозброєності (співвідношення технічних засобів на одного працівника) та витрат на оплату праці. Підвищення ефективності праці дозволяє збільшити обсяги виробництва та знизити собівартість продукції.

Ключові терміни: трудові ресурси, продуктивність праці, фондоозброєність, ефективність праці.

12. Шляхи підвищення продуктивності праці. Підвищення продуктивності праці досягається через механізацію та автоматизацію виробничих процесів, навчання та підвищення кваліфікації персоналу, впровадження систем мотивації та преміювання. Крім того, застосування сучасних технологій (GPS-навігація, точне

землеробство) дозволяє оптимізувати ресурси та підвищити економічну ефективність підприємства.

Ключові терміни: продуктивність праці, механізація, автоматизація, мотивація, технологічні інновації.

13. Стан машинно-тракторного парку. Машинно-тракторний парк є показником технічного рівня підприємства. Оцінюють його за забезпеченістю машинами та механізмами, коефіцієнтом використання, рівнем зносу та оновлення. Порівняння з нормативами дозволяє визначити потребу у модернізації та інвестиціях для забезпечення безперервного виробництва.

Ключові терміни: машинно-тракторний парк, технічне забезпечення, знос основних фондів, оновлення техніки.

14. Капіталовкладення у зміцнення матеріально-технічної бази. Капіталовкладення — це інвестиції в оновлення обладнання, будівництво складів, модернізацію енергетичних потужностей та виробничих споруд. Важливо оцінити економічну ефективність інвестицій, строк їх окупності та потенційний вплив на підвищення продуктивності.

Ключові терміни: капіталовкладення, інвестиції, окупність, матеріально-технічна база.

15. Амортизація основних засобів. Амортизація — процес поступового перенесення вартості основних засобів на собівартість продукції. Існують різні методи нарахування: лінійний (рівномірне списання), прискорений (швидше списання на початку терміну служби), кумулятивний. Розрахунок амортизації дозволяє планувати витрати та оцінювати економічну ефективність основних фондів.

Ключові терміни: амортизація, основні засоби, лінійний метод, прискорений метод, кумулятивний метод.

16. Джерела формування оборотного капіталу. Оборотний капітал — це кошти, що використовуються для поточної діяльності підприємства: запаси, грошові кошти, дебіторська заборгованість. Джерела формування включають власні ресурси (прибуток, резерви) та позикові (кредити, аванси, лізинг). Визначення оптимальної структури оборотного капіталу дозволяє забезпечити безперервність виробництва та фінансову стійкість.

Ключові терміни: оборотний капітал, власні кошти, позикові кошти, фінансова стійкість.

17. Калькуляція собівартості продукції. Собівартість продукції — це сумарні витрати на виробництво одиниці продукції, включаючи матеріали, оплату праці, амортизацію, енергію та інші витрати. Калькуляція дозволяє оцінити прибутковість підприємства, виявити резерви зниження витрат та оптимізувати управлінські рішення.

Ключові терміни: собівартість, витрати виробництва, калькуляція, прибутковість.

18. Класифікація витрат підприємства. Витрати підприємства поділяють за економічним змістом (матеріальні, трудові, амортизаційні), за способом віднесення (прямі та непрямі) та за періодом виникнення (постійні та змінні). Класифікація дозволяє аналізувати структуру витрат, виявляти резерви економії та приймати ефективні управлінські рішення для підвищення прибутковості.

Ключові терміни: прямі витрати, непрямі витрати, постійні витрати, змінні витрати, ефективне управління.

19. Показники інтенсивності виробництва. Інтенсивність виробництва характеризує ступінь використання ресурсів: енергоозброєність, урожайність культур, продуктивність тварин, віддача на одиницю площі або капіталу. Показники інтенсивності дозволяють оцінити ефективність застосування технологій та інвестицій, а також порівнювати господарства за рівнем розвитку.

Ключові терміни: інтенсивність виробництва, урожайність, продуктивність, віддача ресурсів.

20. Інновації в аграрному виробництві. Інновації спрямовані на підвищення продуктивності та конкурентоспроможності. Вони можуть бути технологічними (дрони, точне землеробство), організаційними (аутсорсинг, кооперація), маркетинговими (нові канали збуту). Впровадження інновацій дозволяє знизити витрати, підвищити якість продукції та оптимізувати виробничі процеси.

Ключові терміни: технологічні інновації, організаційні інновації, маркетингові інновації, конкурентоспроможність.

21. Структура капіталовкладень аграрного підприємства. Аналіз структури інвестицій дозволяє визначити частку вкладень у техніку, тваринництво, переробку, логістику та інфраструктуру. Це допомагає оцінити пріоритети розвитку підприємства, ефективність використання ресурсів та довгострокові перспективи зростання.

Ключові терміни: капіталовкладення, інвестиційна структура, ефективність інвестицій, розвиток підприємства.

22. Класифікація інновацій у сільському господарстві. Інновації поділяють за типом (продуктові, процесні), масштабом (локальні, регіональні, національні) та джерелом (власні, запозичені). Класифікація допомагає систематизувати підходи до впровадження новацій та визначити пріоритетні напрямки інвестицій у розвиток підприємства.

Ключові терміни: продуктова інновація, процесна інновація, масштаб інновацій, джерела інновацій.

23. Ринки сільськогосподарської продукції та ресурсів. Ринки охоплюють ринок зерна, м'яса, молока, техніки, добрив та кормів. Аналіз ринку передбачає

оцінку попиту та пропозиції, цінових коливань, конкуренції та державного регулювання. Розуміння структури ринку дозволяє підприємству оптимізувати збут продукції та планувати виробничі потужності.

Ключові терміни: попит, пропозиція, конкуренція, регулювання ринку, ринкова стратегія.

24. Економічна самостійність товаровиробника. Економічна самостійність означає право підприємства самостійно приймати рішення щодо обсягів виробництва, вибору напрямів реалізації продукції та використання прибутку. Вона різниться для фермерів, приватних підприємств та агрохолдингів і є ключовим чинником ефективності господарювання та розвитку конкурентного середовища.

Ключові терміни: економічна самостійність, підприємницьке право, прибуток, конкурентоспроможність.

25. Формування ціни на сільськогосподарську продукцію. Ціна формується на основі собівартості, прибутку, ринкових факторів (попиту та пропозиції), сезонності та транспортних витрат. Уміння розрахувати ціну реалізації та адаптувати її під ринкові умови дозволяє забезпечити конкурентоспроможність продукції та стабільність прибутку.

Ключові терміни: ціноутворення, ринкові фактори, собівартість, прибутковість.

26. Види цін та цінова дискримінація. Розрізняють закупівельні, оптові, роздрібні, біржові та договірні ціни. Цінова дискримінація — встановлення різних цін для різних покупців (за обсягом закупівель, географічним розташуванням або якістю продукції). Цей механізм дозволяє максимізувати дохід підприємства та регулювати попит.

Ключові терміни: закупівельна ціна, оптова ціна, роздрібна ціна, цінова дискримінація.

27. Рентабельність виробництва. Рентабельність визначає ефективність використання ресурсів через відношення прибутку до витрат:

$$R = \frac{\Pi}{C} \times 100\%$$

де Π — прибуток, C — собівартість.

Високий рівень рентабельності свідчить про ефективну діяльність та конкурентоспроможність підприємства.

Ключові терміни: рентабельність, прибуток, собівартість, ефективність.

28. Чинники зростання ефективності діяльності підприємства. Основні чинники: технічне оновлення, підвищення кваліфікації кадрів, впровадження

сучасних технологій, раціональне використання ресурсів, оптимізація управлінських процесів. Вони забезпечують стабільний розвиток підприємства та підвищення його економічної спроможності.

Ключові терміни: ефективність діяльності, технічне оновлення, інновації, ресурсозбереження.

29. Розширене відтворення продукції. Розширене відтворення означає збільшення обсягів виробництва за рахунок накопичення прибутку та інвестицій у розвиток підприємства. Включає оновлення основних фондів, збільшення площ посівів та поголів'я тварин. Це ключовий механізм довгострокового зростання та підвищення конкурентоспроможності.

Ключові терміни: розширене відтворення, накопичення прибутку, інвестиції, оновлення фондів.

30. Прибуток підприємства. Прибуток — це різниця між доходом і витратами. Розрізняють валовий, чистий та операційний прибуток. Він є джерелом розвитку підприємства, фінансування інвестицій, підвищення заробітної плати та соціальних програм.

Ключові терміни: валовий прибуток, чистий прибуток, операційний прибуток, інвестиційні ресурси.

31. Ефективність спеціалізації та концентрації виробництва. Спеціалізація дозволяє зосередити ресурси на виробництві певного виду продукції, підвищуючи продуктивність. Концентрація дає економію на масштабах виробництва. Поєднання цих процесів оптимізує витрати, збільшує прибуток і забезпечує конкурентоспроможність.

Ключові терміни: спеціалізація, концентрація, економія на масштабах, продуктивність.

32. Кооперація виробників і агропромислова інтеграція. Кооперація — об'єднання виробників для спільної переробки, закупівель та збуту продукції. Агропромислова інтеграція об'єднує виробництво, переробку та торгівлю в єдиний виробничий цикл. Це сприяє зниженню витрат, підвищенню якості продукції та розширенню ринків збуту.

Ключові терміни: кооперація, агропромислова інтеграція, синергія, економічна ефективність.

33. Ефективність спеціалізації та концентрації (повторна тема). Повторний аналіз дозволяє оцінити: частку основної галузі у виробництві, обсяги на одного працівника, рівень механізації. Це допомагає визначити оптимальні межі концентрації та спеціалізації, щоб досягти максимальної рентабельності та продуктивності.

Ключові терміни: ефективність, частка основної продукції, механізація, оптимальні межі.

34. Схема кооперації виробників. Створюється схема взаємодії між дрібними виробниками, заготівельними пунктами, переробними підприємствами та споживачами. Вона демонструє економічні вигоди кооперації: зниження витрат, підвищення якості продукції та спрощення доступу до ринку.

Ключові терміни: схема кооперації, заготівельні пункти, переробні підприємства, споживачі.

35. Рентабельність і чинники ефективності діяльності. У завершальній роботі узагальнюються показники прибутку, рентабельності, собівартості та продуктивності. Важливо показати, як ефективне використання ресурсів, оптимізація витрат та впровадження інновацій сприяють зростанню прибутковості підприємства та забезпеченню його сталого розвитку.

Ключові терміни: прибуток, рентабельність, ефективність ресурсів, інноваційний розвиток.

Вивчення дисципліни «Аграрна економіка» формує системне уявлення про закономірності розвитку аграрного сектору, його місце у національній та світовій економіці. Знання теоретичних основ і практичних механізмів господарювання допомагає студентам розуміти економічні процеси в сільському господарстві, приймати обґрунтовані управлінські рішення, оцінювати ефективність діяльності підприємств і знаходити шляхи підвищення їх конкурентоспроможності. Цей курс є основою для подальшого вивчення аграрного менеджменту, економіки природокористування та планування розвитку сільських територій.

5. ПРИКЛАДИ ЗАВДАНЬ СЕМЕСТРОВИХ ПИСЬМОВИХ ЕКЗАМЕНАЦІЙНИХ РОБІТ

Семестровий підсумковий контроль, як і проміжні контролю, виконується у тестовій формі на базі платформи LMS Moodle, приклад якого наведено нижче.

Блок 1. Тестова частина (20 б.)

1. Яка частка ВВП України припадає на сільське господарство?

- a) 2–3%
- b) 10–12%
- c) 15–20%
- d) 25–30%

2. Що є головним завданням аграрного менеджменту?

- a) Розподіл природних ресурсів між країнами
- b) Планування, організація та контроль виробничих процесів
- c) Виробництво промислових товарів
- d) Здійснення міжнародної торгівлі

3. До складу агропромислового комплексу (АПК) НЕ входить:

- a) Переробна промисловість
- b) Сільськогосподарське виробництво
- c) Фінансово-банківська система
- d) Виробництво засобів виробництва

4. Інтеграційні утворення в аграрному секторі включають:

- a) Тільки державні підприємства
- b) Кооперативи, агрохолдинги, кластери
- c) Лише фермерські господарства
- d) Тільки міжнародні корпорації

5. Яке визначення найкраще підходить для рентабельності?

- a) Відношення витрат до доходу
- b) Відношення прибутку до витрат
- c) Відношення валового доходу до собівартості продукції
- d) Відношення капіталовкладень до виробництва

6. Який вид цін застосовується при продажу великих партій продукції між підприємствами?

- a) Роздрібна
- b) Оптова
- c) Біржова
- d) Договірна

7. Основні функції менеджменту в АПК:

- a) Планування, організація, мотивація, контроль
- b) Виробництво, збут, маркетинг, інвестиції
- c) Розрахунок собівартості, контроль якості
- d) Регулювання цін, податків і субсидій

8. Що з перерахованого є внутрішнім середовищем підприємства?

- a) Ринок збуту
- b) Державна політика
- c) Кадровий потенціал та технології
- d) Конкуренти

9. До основних джерел формування оборотного капіталу відносяться:

- a) Тільки державні субсидії
- b) Власні та позикові кошти
- c) Тільки банківські кредити
- d) Інвестиції іноземних компаній

10. Що означає розширене відтворення продукції?

- a) Зменшення обсягів виробництва
- b) Підвищення масштабів виробництва за рахунок інвестицій та накопичення прибутку
- c) Створення нових підприємств без збільшення виробництва
- d) Лише модернізація техніки

11. Які фактори впливають на ефективність сільського господарства?

- a) Тільки економічні
- b) Природні, економічні та соціальні
- c) Тільки природні
- d) Тільки соціальні

12. Що включає інфраструктура сільського господарства?

- a) Лише дороги
- b) Виробничі, ринкові, фінансові та інформаційні елементи
- c) Тільки склади і елеватори
- d) Тільки біржі та банки

13. Який метод амортизації передбачає рівномірне списання вартості основних засобів протягом терміну служби?

- a) Лінійний
- b) Кумулятивний
- c) Прискорений
- d) Випадковий

14. Основна мета класифікації витрат підприємства:

- a) Знизити продуктивність праці

- b) Оптимізувати фінансове управління та контролювати ефективність використання ресурсів
- c) Збільшити державні податки
- d) Визначити структуру земель

15. Що таке економічна самостійність товаровиробника?

- a) Право отримувати дотації
- b) Право самостійно приймати рішення щодо виробництва та реалізації продукції
- c) Можливість експорту продукції за кордон
- d) Державний контроль виробництва

16. Який з чинників підвищує продуктивність праці у сільському господарстві?

- a) Механізація та автоматизація
- b) Лише збільшення чисельності робітників
- c) Підвищення податків
- d) Зниження зарплати

17. Інновації у сільському господарстві можуть бути:

- a) Тільки технологічні
- b) Технологічні, організаційні та маркетингові
- c) Лише маркетингові
- d) Лише державні

18. Основна мета кооперації виробників:

- a) Збільшити конкуренцію між фермерами
- b) Зменшити витрати, покращити збут та підвищити якість продукції
- c) Передати всі права державі
- d) Виробляти тільки одну культуру

19. Який показник характеризує рівень використання ресурсів на одиницю площі?

- a) Рентабельність
- b) Інтенсивність виробництва
- c) Амортизація
- d) Собівартість

20. Основні ринки сільськогосподарської продукції включають:

- a) Зерновий, м'ясний, молочний, ринок добрив та техніки
- b) Лише зерновий та м'ясний
- c) Тільки міжнародні біржі
- d) Тільки внутрішні оптові ринки

Блок 2. Встановіть відповідність між терміном та визначенням (10 б.)

Термін	Визначення
1. Рентабельність	А. Збільшення масштабів виробництва за рахунок накопичення прибутку
2. Кооперація	В. Право виробника самостійно приймати рішення щодо виробництва та реалізації продукції
3. Амортизація	С. Відношення прибутку до витрат, показник ефективності підприємства
4. Економічна самостійність	Д. Об'єднання виробників для спільної переробки, закупівлі або збуту продукції
5. Розширене відтворення	Е. Поступове перенесення вартості основних засобів на собівартість продукції

Блок 3. Ессе (10 б.)

Питання для есе 1:

“Оцініть роль аграрного менеджменту у підвищенні ефективності сільськогосподарського виробництва. Наведіть приклади управлінських рішень, які можуть сприяти зростанню продуктивності та прибутковості підприємства.”

Мета питання: Студент повинен продемонструвати розуміння функцій менеджменту (планування, організація, мотивація, контроль), знати приклади практичного управління в АПК та вміти аналізувати їх вплив на ефективність виробництва.

Питання для есе 2:

“Проаналізуйте вплив зовнішніх та внутрішніх факторів на розвиток аграрного підприємства. Як природні, економічні та соціальні чинники визначають стратегію та конкурентоспроможність виробництва?”

Мета питання: Студент повинен описати комплекс чинників (природні — клімат, ґрунти; економічні — ресурси, ціни, інвестиції; соціальні — кадровий потенціал, зайнятість), показати їх взаємозв'язок і вплив на прийняття стратегічних рішень у сільському господарстві.

Електронне навчальне видання комбінованого використання
Можна використовувати в локальному та мережному режимі

Кот Анна Григорівна

АГРАРНА ЕКОНОМІКА

Навчально-методичний комплекс
для організації роботи здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
за спеціальністю 201 «Агрономія»

В авторській редакції

Підписано до розміщення 27.03.2026. Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. 2,95. Обсяг 0,590 Мб. Зам. № 119/26.

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
61022, м. Харків, майдан Свободи, 4.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3367 від 13.01.2009
Видавництво ХНУ імені В. Н. Каразіна